

KAMONDY LÁSZLÓ: ÁDÁM APJA

Felületes látásra nem sok meglepőt tartogat az olvasó számára Kamondy László új novelláskötete. Az író, legjobb novelláiban, de drámáiban is, mint napjaink morális konfliktusainak érzékenyen látó kutatója mutatkozott be — így, erről az oldalról ismertük meg az *Apostolok utóda*, vagy a *Megdézsmált öröme* olvasása közben, s az *Ádám apja*-ban is a modern valóság erkölcsi, pszichikai problémaszövevénye a legfőbb írói gond. Kamondy — egy közelmúltban tett nyilatkozatában is világosan beszél erről — az „új” és „mai” irodalom sarkkövének, legfontosabb feladatának a morális konfliktusok tükrözését tekinti; nem téletszerűen, persze, nem is kőtablára vésett modern tízparancsolatok formájában. A ritmusában felgyorsult, állandó belső dinamizmusban feszülő valóság egyébként sem teszi lehetővé a kőtablás definíciók feletti meditációt. Apró mozzanataiban, a szürke hétköznapi szürke embernek rezdülésnyi megnyilvánulásaiban kell keresni e konfliktus lényegét; s e tekintetben az ábrázolás, a tükrözés módja csak úgy lehet hiteles, ha az írói állásfoglalás mindvégig a mikrorészleteiben felvillantott problémán belül marad, s egyszersmind észrevétlenül feloldódik az elbeszélő történet szövetében, a cselekmény dinamikájában.

A problémafelvetés általános megfogalmazásán túl tehát a megközelítés, a tükrözés módja az, amely az *Ádám apja*-nak kivételes helyet biztosít nemcsak az író eddigi életművében, de egész hazai novellairódmunkában is. Kamondy elvet minden olyan eszközt, amely megbontaná közvetlen kapcsolatát az ábrázolt valóságanyaggal; ezért nem él a taktust záró, vagy éppen akkordot indító meditatív próza lehetőségével, de taszítja az egyes szám első személyben „kinyilatkozó” elbeszélő attitűdje is: tudja, hogy a narrátor minden esetben „visszafelé él” az elbeszélő történettel, s nehezen feledtetni velünk tételes erkölcsi igazságokban gondolkodó, s ilyenformán a valós történetet kicsit a kívülálló hideg pózában szemlélő voltát.

Említettük már, hogy Kamondy a szürke, hétköznapi embernek a mindennapok apró gondjai által megszábotott világát ábrázolja. Milyenek is ezek az apró gondok, ezek a „kis ügyek”, és mi rejlik a kicsinyes hazugságok, a hétköznapiak monotonijában elmosódott apró szélhámosságok mögött?

Nehéz a dolgunk, ha a novellák szikár történetvázát fel akarjuk villanta-

ni; első látásra ugyanis a mese, a történet, de a konfliktus is alig mond többet a saját, egyéni, majd mindennap átélt tapasztalatainknál. Vegyük példaként a címadó novellát, az *Ádám apja*-t. Sente Annamária, miután szerény, dolgos természetével, lelkiismeretes munkájával kivívja Sárhévíz lakóinak őszinte megbecsülését, egyszerre csak teherbe esik, de hogy mikor, kivel, ezt még a szeretett édesanyjának sem hajlandó elárulni a becsületes leány. A nagy titok kiderítésére természetesen szövetkezik az egész falu, s mindenki állást is foglal a maga módján — s Kamondy mesteri szerkesztéssel, újabb és újabb mellékszálak bekapcsolásával az apakeresés ürügyén valójában az egész falu aprólékos rajzát adja. A tablószerűen megkomponált kép, miközben látszólag öncélúan szórakoztat a ragyogóan kimunkált részletekkel, egyszerre csak belülről is láttatja magát: ekkor talál rá az olvasó az író, a novella meseszövevényében elrejtett kérdéseire. Bűnös-e valójában a konvencionálisan „tiltottnak” minősített szerelem? S vajon ezek a konvencionális előítéletek azonfelül, hogy nap mint nap a saját csapdájukba esnek, nem felelősek-e oly sok esetben a tiszta érzelmek értelmetlen hajótörésében? Igaz, a novella, mondhatjuk úgy is, idillikus fináléban oldódik, de a felvetett kérdések súlya, tartalma nem hagy kétséget az írói állásfoglalást illetően.

Kamondy láthatóan otthonosan mozog a sokfordulatú, részletező epika területén, de — tegyük hozzá — legalább ilyen mesterien bánik az egy sűrített pillanatba exponált novella lehetőségeivel is. Gondoljunk a *Jó reggelt* színészfigurájára, aki idős főorvos apja menyasszonyaként látja viszont egykori szeretőjét, akit mindamellett még szeretett is. *A tilalom sorompói* — a kötet talán legjobb írása — eszköztelen drámaisággal festi a felesége és a szeretője életét egyaránt szétziláló, alapjában jóakarátú és becsületes férfi morális konfliktusát. S itt kell szólnunk arról, hogy Kamondy történeteinek hétköznapiasága nemcsak az erkölcsi kérdések felől, de a belső, pszichikai motiváció tekintetében is igényes mélységgel bír. Kamondy alakjait is a legapróbb, rezdülésnyi megnyilvánulásukig követi, nem egy esetben éppen a tudatalatti ösztönsugallat az indító láncszem, erre épít; „Ha meghalna, feleségül vehetném Irént” — gondolja felesége betegágyától jövet a fenti novella hőse, akinek későbbi kiúttalansága

azután éppen abból fakad majd, hogy következetesen végig is járja ösztöneinek ördögi játékát.

De legalább ilyen igényes pszichikai-morális motivációval találkozunk az író látszólag játékos-derűs történeteiben is. Igaz, a *Szemérmes ateisták* rokonszenves ifjú házaspárja, ha kínos bonyodalmak árán is, de kielégíti a vallási dogmákhoz ragaszkodó katolikus és református nagyszülők legfőbb óhaját: mindkét vallásban megkeresztelik a kisdedit. Csakhogy Kamondy úgy ábrázolja ezt a komikus vallásosdi játékot, hogy az olvasóban önkéntelenül is az a gondolat támad: jó, hogy így történt! Hogy „most” így történt! Mert történetet volna egészen másképpen is — tudunk rá példát éppen eleget. A kedves, meleg, csipkelődő humor mögött ez a komoly indulatú figyelmeztetés húzódik meg — s ettől a figyelmeztetéstől kapja súlyát ez a komikus-idillikus írás.

Úgy érzem, az eddig elmondottak is jelezték, amit Kamondy egyik legfőbb erényének érzek mesteri kompozíciós érzéke mellett; azt tudniillik, hogy ahány novella, annyi hangregiszter — hogy elbeszélésmódja rendkívül széles skálán játszik. Ő maga azt írja egy helyen, hogy „két zivatar közti szünetben” szereti ábrázolni az emberi kapcsolatok sűrű, bonyolult, a legtöbbször értelmetlen módon összekuszálódott fonalait. S valóban, ez a szünet egyaránt terhes az elvonult felhők minden drámai tanúságával, de magában rejti a szélcsend derűsen vagy szomorúan figyelmeztető, harmóniát áhító liráját is. Kamondy itt, a stílus, a hangnem terén bizonyítja talán legékesebben tehetségét. Miben rejlik e tehetség lényege? Elsősorban a

már jelzett sokoldalúságban, hogy sokszor már-már észrevétlenül árnyaltsággal hangolja egymásra a dūr és a moll skálát, hogy mindenféle hivalkodó és öncélú szentimentalizmus nélkül is képes alakjainak érzelmi világát megfesteni. Úgy is mondhatnánk: nincs szüksége groteszk, abszurd fintonokra, hogy „kivédje” az árnyalt pszichikai motiváció lényegi részét. Annál nagyobb erénye ez, mivel az effajta elbeszélőstílus igen sok esetben már eleve magában rejti az írói álarc használatának valamiféle lehetőségét. Tudjuk: napjainkban egyre gyakrabban mutatkozó jelenség, írói attitűd, hogy az író, kicsit elszégyellve prozodiájának lírai beütéseit, a groteszk érdeesebb hangját kezdi használni, hogy a vélt vagy valódi „fennköltségét” ilyen módon „realizálja”. Kamondytól minden ilyen önmagán tett erőszak idegen. A kötet minden egyes darabját az „egészséges, szelíd és szilaj szerelemben” való mélyeséges hit hatja át. S jól tudja, hogy ezt az alapvető hitét a legjobban úgy közvetítheti az olvasó felé, ha annak mindennapos gondjait, konfliktusait festi. Mert az *Ádám apja*: hétköznapi mivoltunk elé tart tükröt. Művészi eszközeiben rendkívül kimunkált tükröz, mely fényét éppen az író felénk sugárzó megértő együttérző humanumától, segíteni akaró szeretetétől kapja. És sajátos módon ez a halk szavú, már-már eseménytelen próza mégis, majd minden sorában a felismerés, az önmagunkra ismerés nemegyszer döbbenetesen csodálkozó pillanataival ajándékoz meg. Legfőbb művészi erénye ez. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

MAJOROS JÓZSEF

GÁLL ISTVÁN: ROHANÓK

Több vonatkozásban is számvetésnek, összefoglalásnak vehetjük Gáll István új elbeszéléskötetét. Egy s más írása témájában és ábrázolómódjában most úgy tűnik, utórezgése első prózai könyvének (*Patkánylyuk*, 1961), a többi meg szinte egyenes folytatása egy másik elbeszélés ciklusának (*Kétpárevezős szerelem*, 1962), mindegyikük pedig többé-kevésbé előlegzi, illetve visszaidézi előző kötetének (*Csapda*, 1966) oknyomozó szenvedélyét. A látszólagos egybeesések azonban nem holmi öncélú reprodukálások, hanem a korábbi évek eddig kötetben nem publikált írásai, amelyek így egymás mellé rakva egy évtizednyi munkásságot reprezentálnak, tudniillik, ha Gáll korai verses népmese feldolgozá-

sait (*Garabonciás diák*, 1954) nem számítjuk, akkor 1957 tájától datálható igazi prózaírói működése.

Jelen gyűjtemény azonban nemcsak tíz esztendő munkáját, hanem egy írói programot is summáz. Ezek a realiztikus hangvételű írások ugyanis mintegy három évtizedet tesznek mérlegre, azaz körülbelül annyit, amennyinek a lassan negyven év felé közeledő író már eszmélő fővel maga is személyes tanúja lehetett. Ez a tanúság pedig fontos eleme Gáll szépprózájának. Nemcsak az előbb már említett, József Attila-díjat érdemelt könyvének első személyű elbeszélő módja és riporteri hűsége miatt, hanem, mert általában is szinte egyetlen életközeg kitaró krónikásának sze-